

Helsingfors, den 5 juni 2017

Till undervisnings- och kulturministeriet

Ärende: Svenska Finlands folktings utlåtande gällande förslag till regeringens proposition om lag om temporär ändring av lagen om grundläggande utbildning, försök med att utvidga språkurvalet utan obligatoriska studier i det andra nationalspråket.

Hänvisning: begäran om utlåtande 24.4.2017, UKM/13/010/2017

UTLÅTANDE

I enlighet med sitt lagstadgade uppdrag tar Folktinget ställning till de frågor som berör de språkliga rättigheterna.

Propositionen granskad utgående från centrala styrdokument

Grundlagens stadganden om Finlands nationalspråk

Finlands nationalspråk är enligt grundlagens 17 § finska och svenska. De språkliga rättigheterna och möjligheten att tillgodose dem samt rätten för varje individ att lära sig landets båda nationalspråk är garanterade i grundlagen.

Enligt lagen om grundläggande utbildning, § 11, är det andra inhemska språket ett för alla elever gemensamt ämne. Därigenom finns det i lagen om grundläggande utbildning en bas för att tillgodose de kunskaper i båda nationalspråken som grundlagen förutsätter.

Studierna i det andra inhemska språket inom den grundläggande utbildningen är en del av ett helhetssystem för att garantera att grundlagsrättigheterna förverkligas. Denna helhet innebär att alla avlägger studier i det andra inhemska språket även på andra och tredje stadiet. Den proposition som nu föreligger rubbar den helhet som bygger upp kunskaperna i landets två nationalspråk.

Folktinget anser att staten bör värna om och stärka våra nationalspråk, svenska och finska, inte försvaga dem genom att gå in för regionala språkförsök utan obligatoriska studier i det andra nationalspråket.

Förpliktande skrivningar i Nationalspråksstrategin

Nationalspråksstrategin är ett principbeslut utfärdat av Statsrådet 2012. Enligt strategin är det viktigt att utbildningen i Finland skapar en grund för gedigna språkkunskaper, att Finland som ett tvåspråkigt land bär sitt ansvar för att båda språken förblir livskraftiga och används i vårt land också i framtiden. På så sätt hålls dörren för så många alternativ som möjligt öppen för var och en. (Nationalspråksstrategin 2012, s. 16).

Utgångspunkten för Nationalspråksstrategin är dels individens grundläggande språkliga rättigheter, dels den nytta och fördel som individen och samhället har av tvåspråkigheten.

Den proposition som nu föreligger står i strid med nationalspråksstrategin som säger: "Språk bör inte ställas mot varandra. Målet med nationalspråksstrategin är att skapa ett samhälle som inte fråntar någon rätten och möjligheten att lära sig landets båda nationalspråk och därmed gör det möjligt för alla att fullvärdigt bekanta sig med såväl den finskspråkiga som den svenskspråkiga kulturen." (Nationalspråksstrategin 2012, s. 35).

Eftersom Finland har två nationalspråk anser Folktinget att det är naturligt att grundläggande kunskaper i båda inhemska språken fortsättningsvis ingår i grundskolans (och andra stadiets) läroplan. Den obligatoriska undervisningen i svenska och finska bör kvarstå.

Individens grundläggande språkliga rättigheter

Den viktigaste förutsättningen för att de finsk- och svenskspråkigas *bildningsmässiga och samhällseliga behov ska tillgodoses på det sätt som avses i grundlagen*, är att det finns språkkunniga personer som upprätthåller strukturer och service på svenska och finska.

Statsrådet har i sin berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen upprepade gånger (2006, 2009 och 2013) konstaterat att alla finländares grundläggande språkliga rättigheter inte uppfylls.

Riksdagens *grundlagsutskott* har i sina betänkanden gällande statsrådets språkberättelse lyft fram vikten av språkkunskaper: utskottet anser det fortsatt viktigt att undersöka om undervisningen i nationalspråken är tillräcklig med tanke på de språkliga rättigheterna (GrUB 6/2006 rd). Språkberättelsen visar att det behövs långsiktiga insatser för att myndigheterna i verkligheten ska klara av att erbjuda tjänster också på svenska. (GrUB 1/2010 rd).

I sitt utlåtande om statsrådets språkberättelse 2013 sägs:

"Utskottet vill på nytt påminna om behovet att med långsiktiga insatser säkerställa att myndigheterna i fortsättningen kan erbjuda bättre service på svenska. Undervisning i svenska behövs.

Gällande läget 2012 konstaterar Nationalspråksstrategin följande: "De finskspråkiga kan i regel lita på att deras språkliga rättigheter genomförs och att de kan uttrycka sig på sitt eget språk. De svenskspråkiga kan däremot inte i lika stor utsträckning lita på att deras språkliga rättigheter genomförs och de har heller inte lika ofta möjlighet att använda sitt eget språk hos myndigheter." (Nationalspråksstrategin 2012, s. 17.)

Nationalspråksutredningen från 2011 betonar att *kunskaper i båda språken hör till den allmänbildning som bildningsväsendet bör sörja för* gällande båda språkgrupperna. Undervisning i svenska och finska som det andra inhemska språket kan således inte enbart motiveras med att man förutsätter en viss kunskap av en tjänsteman.

I en rapport om potentiella konsekvenser av att göra svenskan frivillig i finska skolor, varnar skribenten Åsa Palviainen för en stor risk för "*social snedvridning*" med avseende på vem som kan svenska: "Det finns en risk eller möjlighet att det främst skulle vara välutbildade unga, företrädesvis flickor, som skulle ha svenskkunskaper medan individer med enbart grundskoleutbildning eller med yrkesutbildning skulle ha valt bort svenska helt." (Åsa Palviainen, Frivillig svenska? Utbildningsrelaterade konsekvenser, 2011, s. 65).

Det är också viktigt att garantera en *regional jämlikhet*, dvs. att ge alla elever samma möjligheter att studera svenska. Den regionala rörligheten i Finland är stor, speciellt bland unga. Faktum är att flyttningsrörelsen går mot södra Finland och huvudstadsregionen, där kunskaper i svenska behövs och värderas i arbetslivet.

De kommuner som visat intresse för och drivit på språkförsöket utgår från tanken att de unga även som vuxna kommer att *stanna kvar i den kommun där de gått i skola*. Det blir med andra ord svårare för dessa unga att söka sig till ett arbetsliv inom stat och kommun, eller jobba någon annanstans i Finland. Språkförsöket försätter dessa unga i en ojämlig ställning.

Enligt propositionen "utvidgar" språkförsöket språkurvalet men i praktiken innebär det inte en utvidgning utan att *det andra inhemska språket ersätts med studier i något främmande språk*. Det finns ingen garanti för att detta försök skulle leda till att de elever som deltar i detta skulle studera fler språk och vidga sin språkliga resurs.

Då de elever som deltar i försöket inte ens får elementära kunskaper i det andra inhemska språket under sin skoltid t o m andra stadiet, kommer försöket med stor sannolikhet att ytterligare bidra till att *vidga klyftan mellan de två språkgrupperna* i samhället, i stället för att språkgrupperna tillsammans i grundlagens och nationalspråksstrategins andra skulle slå vakt om den gemensamma historien och Finlands tvåspråkiga kulturella identitet.

Elever som deltar i försöket inom den grundläggande utbildningen blir enligt förslaget utan möjlighet att lära sig svenska/finska på andra stadiet. Dessa elever *borde i jämlikhetens*

namn erbjudas en möjlighet att läsa det andra inhemska som "nytt" språk i gymnasiet eller yrkesutbildningen. En ny läroplan för ett B3-svenska/B3-finska borde utarbetas för dem som deltar i försöket, och kursen bör ingå i gymnasiets kursutbud.

Folktinget poängterar att språkförsöket kan få *långtgående konsekvenser för de studerande som väljer att inte studera det andra inhemska språket*. De elever som valt att inte studera det andra inhemska språket försätts i en sämre position när det gäller framtida yrkesval och arbetsliv, med tanke dels på språkraven för statliga och kommunala tjänster, dels på nordiskt samarbete och möjlighet att arbeta i ett annat nordiskt land. Folktinget framhåller vidare att rätten att få undervisning i det andra inhemska gäller för varje enskild elev även i de kommuner som deltar i försöket.

Språkförsöket ur ett åländskt perspektiv

Enligt självstyrelselagen är Åland enspråkigt svenskt och ämbetsspråket i stads-, landskaps- och kommunalförvaltningen är svenska. Den finska staten bör kunna kommunicera, både i tal och i skrift, med Åland.

Från Åland kommer redan nu signaler om att det i kontakter med myndigheterna på fastlandet är utmanande att få service på svenska. Myndighetstexter finns inte översatta till svenska och om översättningar finns är de undermåliga. Vid möten med statliga myndigheter är man tvungen att använda tolk eftersom ansvariga tjänstemän inom förvaltningsapparaten saknar kunskaper i det andra inhemska språket, svenskan. Relationerna mellan Finland och Åland har utvecklats i en negativ riktning och är i dagsläget mycket sämre än de någonsin tidigare varit.

Folktinget anser att tillräckligt många bör ha kunskaper i svenska så att de som arbetar hos olika myndigheter kan betjäna alla sina kunder även på svenska. Ålänningarna är oroad för hur språkförsöket kommer att påverka landskapet och dess kontakter med de statliga myndigheterna.

Folktinget betonar att staten bör uppfylla sina förpliktelser gentemot landskapet Åland och beakta Ålands självstyrelse och särställning. Finland som är ett tvåspråkigt land har ansvar för att sköta det självstyrda Åland på svenska. Ålands sak är hela Finlands sak.

Språkförsöket ur ett nordiskt perspektiv

Vårt land har en lång gemensam historia med Norden och har många gemensamma samhällliga principer med de nordiska länderna. Bland de nordiska värderingar som är djupt förankrade i det finländska samhället kan nämnas välfärdsstaten, tanken om demokrati och individens frihet, rättsstatsprincipen, transparensen i den offentliga verksamheten och

jämställdheten mellan könen. I det nordiska samarbetet som förverkligas på många nivåer förenar språket. Nationalspråksstrategin säger:

”I de nordiska länderna fungerar det svenska språket som en plattform för samförstånd och för en gemensam värdegrund. Den gemensamma kulturella och språkliga bakgrunden skapar en starkare känsla av samhörighet och förtroende och främjar på så sätt samarbetsmöjligheterna.” (Nationalspråksstrategin, s. 14).

I det alltmer integrerade ekonomiska samarbetet mellan Finland och de övriga nordiska länderna är det redan i dag svårt att rekrytera svenskkunniga arbetstagare. Bristande kunskaper i svenska kan leda till missförstånd, isolering och uteblivna arbetstillfällen.

Sverige är i dag Finlands största handelspartner när det gäller exporten och också det viktigaste ursprungslandet för utländska investeringar i Finland. Finland har som samhälle ekonomisk nytta av goda kunskaper i svenska.

Eftersom nyttan av kunskaper i svenska i dag är större än någonsin, och en klar fördel på individnivå vid rekrytering till olika arbetsplatser, är det av största vikt att statsmakten bevarar det nuvarande systemet för språkinläring, och samtidigt klart signalerar till dem som börjar skolan om nyttan av kunskaper i svenska. Finland hör till Norden, och det svenska språket är en viktig sammanhållande faktor.

Folktinget betonar att kunskaper i svenska öppnar dörrar till Norden och ger klara fördelar (historiska, kulturella och ekonomiska) i kontakten med de övriga nordiska länderna.

Språkförsöket ur ett internationellt perspektiv

Helsingin Sanomat lyfter i sin ledare ”Millä kielellä voi tulla Suomeen?” 23.5.2017 fram språkfrågan. Enligt texten i ledaren har det visat sig vara svårt att locka internationella företag med verksamhet i Norden att etablera sig i Finland, Helsingfors. Fenomenet syns inte enbart inom företagsvärlden, samma tendens finns också inom det vetenskapliga området och forskarsamfundet.

Sverige har varit mera attraktivt som land för företag att etablera sig i. Attraktionskraften dels kan förklaras med geografien och landets storlek, dels med traditionen av internationell verksamhet, men språket har också spelat in. Svenskan är som språk betydligt lättare att lära sig.

I takt med att det svenska språkets ställning försvagas i Finland stänger vi ut potentiella nya företag och invånare/sakkunniga från vårt land. Vi har ett land med två nationalspråk och två kulturer, men vilka signaler sänder vi om oss?

Folktinget anser generellt att finländska elever borde läsa flera språk och att studierna borde inledas i ett tidigare skede, eftersom forskning visar att barn lär sig språk snabbare ju tidigare språkinläringen påbörjas. I en växande internationell konkurrens är det viktigt att kunna flera, inte färre språk. Folktinget framhåller vidare att lösningen på att bredda språkkunskaperna bland ungdomarna inte är att färre elever läser svenska/finska, utan att språkundervisningen utvecklas.

Svenskan är inte ett minoritetsspråk på nationell nivå, utan det ena av Finlands två likvärdiga nationalspråk. Förutom Finland finns det i Europa flera länder med två eller flera nationalspråk, eller officiella språk som de i vissa fall kallas: Belgien, Luxemburg, Irland och Schweiz.

I alla dessa länder har man obligatoriska studier i det andra officiella språket för alla elever på det nationella planet. I Belgien, som har tre officiella språk, lär man sig ett av de andra två nationella språken från första klassen i skolan. Också på Irland, där de personer som talar iriska dagligen är knappt 70 000, lär sig alla iriska från första klass. I Schweiz är ett av de övriga tre nationalspråken obligatoriskt och i Luxemburg läser alla skolelever samtliga tre officiella språk: luxemburgiska, tyska och franska.

Folktinget framhåller att språkstudierna i Finland är i linje med de krav som ställs i andra länder med motsvarande språksituation.

Frivilligheten är ingen garant för bättre språkkunskaper

Valfriheten som infördes i och med studentexamensreformen 2004 innebar att provet i det andra inhemska språket inte längre är obligatoriskt. När det andra inhemska språket blev frivilligt i studentexamen år 2004, resulterade detta naturligt nog i att färre elever valde att skriva svenska. Frivilligheten i studentexamen har varken lett till bättre språkkunskaper eller ökade studier i andra språk, vilket i tiden var ett starkt argument då man förespråkade frivillighet för det andra inhemska språket.

Frivilligheten har i stället orsakat svårigheter att klara av studierna i svenska inom tredje stadiets utbildning och därmed också kravet på språkkunskaper för tjänstemän. Detta leder i sin tur till att det inte finns tillräckligt med språkkunniga personer för att upprätthålla den service och de strukturer som de grundlagsbaserade samhällseliga och bildningsmässiga behoven förutsätter.

Folktinget framhåller att erfarenhet och statistik visar att valfrihet inte har gynnat språkinläringen i Finland. För att tillgodose de finsk- och svenskspråkigas bildningsmässiga och samhällseliga behov på det sätt som avses i grundlagen, bör nationalspråken finska och svenska fortsättningsvis vara obligatoriska. Folktinget poängterar att lösningen på bristande

kunskaper i svenska inte är att färre elever läser svenska, utan att språkundervisningen stärks och utvecklas.

Propositionen ur den svenskspråkiga elevens perspektiv

Enligt texten i bakgrundsmaterialet till propositionen nämns på sidan 11 att utgångspunkten är att alla kommuner och andra utbildningsanordnare ska kunna söka försökstillstånd och att försöket inte är begränsat till ett visst område och ett visst språk.

I samma text på sidan 12 påpekas att personer som inte har studerat svenska i något skede av livet kan hamna i en sämre ställning än andra på grund av avsaknaden av kunskaper i det andra inhemska språket. I detta resonemang har man överhuvudtaget inte beaktat att samtliga elever som går i svenskspråkig grundskola och väljer att delta i det eventuella försöket hamnar i en klart sämre ställning än de övriga.

Ur de svenskspråkigas synvinkel är ett språkförsök som innebär ett utelämnande av studier i det andra inhemska språket finska inte ett alternativ. Försöket kan inte anses vara ett jämlikt projekt som beaktar båda språkgrupperna på lika villkor. Ur de elevers synvinkel som går i svenskspråkig skola bör lagförslaget, ifall det ges, omformas så att följande aspekter beaktas:

- att lagförslaget gäller också ämnet finska, inte enbart svenska
- att landets majoritetsspråk finska bör vara ett obligatoriskt språk för alla elever som går i svensk skola. Även om försöket begränsas till max 2200 elever skulle försöket innebära en klart ojämlik situation där de svenskspråkiga elevernas "kulturella och samhälleliga behov" (Grundlagens 17 §) inte har beaktats
- att det är sannolikt och självklart att de svenskspråkiga eleverna också i en valfri situation kommer att välja A-finska (lång kurs) eftersom alla behöver finska i yrkeslivet, för fortsatta studier och även i vardagen i de flesta regioner i Finland
- att det andra inhemska språket är viktigt för de tvåspråkiga eleverna i svenska eller finska skolor. Forskning visar att flerspråkiga barn behöver få stöd för sina olika modersmål under skoltiden och därmed är lärokursen i modersmålsinriktad finska/svenska av stor vikt med tanke på de tvåspråkiga barnens sunda språkliga utveckling
- att trenden i svenskspråkiga skolor är att man satsar på och tidigarelägger finskundervisningen och man medvetet vill förstärka språkstigen från småbarnspedagogiken och uppåt
- att A2- språken redan i dag ger en stor möjlighet att utvidga språkresurserna i Finland men problemet är att kommunerna ofta inte erbjuder ett enda A2-språk
- att det är självklart att de svenskspråkiga eleverna väljer ett A2-språk och att de svenskspråkiga utbildningsmyndigheterna erbjuder det, eftersom de svenskspråkiga

eleverna behöver lära sig både finska och engelska bra för att klara sig vidare i samhället.

- att språkinlärningssystemet i Finland inte är optimalt för de svenskspråkiga kommunerna och eleverna som det ser ut för tillfället och att ett språkförsök av det slag som nu föreslås skulle ytterligare bidra till ojämlikheten.

Övriga kommentarer till lagförslaget

Det ter sig uppenbart att lagförslaget inte är genomtänkt och att riksdagens kläm skall drivas igenom till vilket pris som helst. Fokus ligger mera på att slopa den obligatoriska svenskundervisningen i finska skolor, vilket är obegripligt då vår utmaning snarare handlar om hur vi kunde få en större språkbredd och ett större språkutbud. Istället för att bredda språkutbudet verkar föreliggande lagförslag i motsatt riktning. Lagförslaget verkar varken vara grundligt genomtänkt eller vetenskapligt förankrat. En omfattande konsekvensbedömning saknas.

Undervisningsminister Grahn-Laasonen tillsatte i mars 2017 en arbetsgrupp som har i uppgift att dryfta hur man kunde förnya språkutbildningen, bredda språkutbudet och kartlägga vilka språkfärdigheter och –resurser vårt land behöver i framtiden. Folktinget anser att det skulle vara mera logiskt att synkronisera lagförslaget med arbetet i arbetsgruppen innan det drivs vidare istället för att peta i en liten bit i taget.

I bakgrundstexterna till lagförslaget sägs att språkförsöket skall utvärderas. Specificerade, vetenskapliga och hållbara utvärderingskriterier saknas. När kan försöket anses vara lyckat respektive misslyckat? Folktinget framhåller att det är viktigt att utvärderingen av försöket görs av en utomstående instans och att klara kriterier för utvärdering utarbetas som en del av lagförslaget.

Enligt lagförslaget är det vårdnadshavarna som skall besluta om barnet deltar i språkförsöket. Staten sätter ett stort ansvar på dem. Hur kan man från den offentliga sidan säkerställa att alla (elever och vårdnadshavare) som deltar i försöket faktiskt vet vad försöket innebär? Vem kan med säkerhet säga vilka språkfärdigheter barnet kommer att behöva i framtiden? Vilket är statens ansvar i sammanhanget?

I bakgrundstexterna antyds att extra resurser från statens sida *eventuellt* erbjuds på universitetsnivå för dem som deltar i försöket och som inte har läst det andra inhemska under hela skoltiden.

Försöket blir kostsamt för kommunerna, eftersom även de kommuner som deltar i försöket är ålagda att anordna undervisning i det andra inhemska språket redan då en elev önskar det.

De kommuner som deltar i försöket blir tvungna att upprätthålla parallella utbildningssystem. Studierna måste byggas upp med utgångspunkt i att en del elever redan studerar det andra inhemska språket och ska få fortsätta med de studierna, även i gymnasiet, samtidigt som studierna för de elever som går med i försöket ska få en annan studiegång, även på andra stadiet. Det kan eventuellt också bli fråga om att ordna extra nybörjarkurser i det andra inhemska språket i gymnasiet.

Folktinget anser att det finns många ogenomtänkta aspekter av lagföreslaget som först bör utredas grundligt innan ett eventuellt försök kan bli aktuellt.

Utlåtandets centrala innehåll:

- de språkliga rättigheterna, möjligheten att tillgodose dem samt rätten att lära sig landets båda nationalspråk är garanterade i grundlagen
- enligt lagen om grundläggande utbildning är det andra inhemska språket ett för alla gemensamt ämne
- rätten att få undervisning i det andra inhemska gäller för varje enskild elev även i de kommuner som deltar i försöket
- studier i det andra inhemska språket med början inom den grundläggande utbildningen och som fortsätter på andra stadiet är en del av ett helhetssystem som skulle rubbas i ett språkförsök
- staten bör värna om att stärka våra båda nationalspråk, inte gå in för ett språkförsök som försvagar dem
- Finland som ett tvåspråkigt land bör bära sitt ansvar för att båda språken förblir livskraftiga och att de används också i framtiden
- propositionen som föreligger står i strid med Nationalspråksstrategin som säger att språk inte bör ställas mot varandra och att ingen skall fråntas rätten att lära sig nationalspråken
- den obligatoriska undervisningen i svenska och finska bör kvarstå i grundskolans läroplan
- det är viktigt att det finns tillräckligt många som kan upprätthålla de språkliga servicestrukturerna på svenska och finska så att de grundlagsenliga språkliga rättigheterna uppfylls
- det finns stora brister i kommunikationen mellan det enspråkigt svenska landskapet Åland och fastlandet. Ålands sak är hela Finlands sak. Ett språkförsök skulle förvärra situationen
- kunskaper i båda nationalspråken hör till allmänbildningen som bildningsväsendet bör sörja för
- ett språkförsök skulle få långtgående konsekvenser: risk för social snedvridning (vem kan svenska i framtiden), klyftan mellan språkgrupperna vidgas ytterligare,

språkurvalet snävas till istället för att utvidgas, de elever som deltar i språkförsöket blir i en sämre situation gällande framtida yrkesval, arbetsliv och samarbete inom Norden, elever som deltar i språkförsöket bör erbjudas möjlighet att lära sig det andra inhemska språket som ett "nytt" språk på andra stadiet, vad händer med elever som byter skola under ett språkförsök?

- den regionala rörligheten är stor bland unga, flyttningsrörelsen går söderut där kunskaper i svenska behövs och värderas, alla elever i en region borde ha samma möjligheter att studera svenska, hur garanteras den regionala jämlikheten i ett ev. språkförsök?
- Finland hör till Norden och det svenska språket är en viktig sammanhållande faktor med tanke på det nordiska samarbetet och arbetsmarknaden
- Med tilltagande internationalisering bör eleverna lära sig flera språk, inte färre
- försöket är inte ett jämlikt projekt som beaktar båda språkgrupperna på lika villkor. Ur de elevers synvinkel som går i svenskspråkig skola bör lagförslaget, ifall det ges, omformas
- innan ett ev. språkförsök inleds bör man invänta rapporten från den arbetsgrupp som tillsattes 3/2017 med uppgift att dels kartlägga vilka språkfärdigheter och –resurser som Finland behöver i framtiden dels dryfta hur språkundervisningen kunde förnyas och språkutbudet breddas
- erfarenhet och statistik visar att valfrihet inte gynnat språkinläringen
- ett eventuellt språkförsök skall utvärderas av en utomstående instans och klara kriterier för utvärderingen bör utarbetas som en del av lagförslaget
- att försöket blir kostsamt för kommunerna som skall upprätthålla parallella utbildningssystem (olika studiestigar) och garantera elev(er) som inte deltar i försöket undervisning i det andra inhemska språket

Helsingfors, den 5 juni 2017

SVENSKA FINLANDS FOLKTING

Thomas Blomqvist
ordförande

Markus Österlund
folktingssekreterare

Camilla Grundström
biträdande folktingssekreterare